

Brandkontoret 250 år – en ovanligt trevlig bok

av **Hans von Heijne**

Atten 250-årshistorik över Stockholms Stads Brandförsäkringskontor fått titeln "För all framtid" kan – med tanke på företagets urgamla specialprodukt – te sig nog så naturligt. Men den oinvigde läsaren frågar sig om rubrikmakaren syftar på ett evigt liv hos företaget eller kanske hos boken.

Hur som helst kan man på nytt konstatera att historiker över försäkringsbolag nästan alltid får en samhällelig och kulturhistorisk extradimension, som mera sällan blir lika märkbar i skildringar av andra sorters företag.

För Brandkontoret – från början ett monopolföretag med klara inslag av offentligt verk – är detta särskilt påtagligt. På mångfaldiga sätt kom företaget ända framemot slutet av 1800-talet att vid sidan av försäkringsverksamheten svara för uppgifter som vi idag räknar med att kommunen med hjälp av skattemedel skall stå för.

Kontoret var skattefritt men förväntades som motprestation svara för allehanda åtgärder inom brandbekämpningen. Man avlönade värderingsmän, köpte in och rev eldfarliga trähus och ersatte dem med stenhus eller skapade "vändplatser" i Gamla stan för de långa vattenkärorna. Man bekostade brunnar, pråmar med brandsprutor och allsköns brandredskap. Man övertog kostnaderna för lykt-hållning och förbättrade gatornas stenbelägg-

ning – allt för att underlätta framkomligheten för brandkåren. Man avlönade tornväktarna i kyrktornen och bekostade på 1870-talet stadens första brandstationer.

Författaren till 250-årsskriften, journalisten och kulturhistorikern Mats Wickman, har con amore tagit tillvara det gamla företagets alla unika särdrag. Boken har därmed blivit inte bara en företagsmonografi utan ett väsentligt bidrag till Stockholms historia.

Inget svenskt försäkringsföretag har haft en lika imponerande rad adresser för sitt huvudkontor. Eller vad sägs om Bondeska palatset (numera säte för Högsta Domstolen), Riddarhuset, Börshuset och – ända sedan julafton 1806 – det Rosenadlerska huset vid Mynttorget ritat av Nicodemus Tessin d.ä. på 1670-talet. Och hur många av dagens svenska

företag har funnits kvar i snart 200 år i samma huvudkontor?

Brandkontoret – eller som det från början hette – Kongl. Majt:s Brand- och Försäkrings Contoir fick 1746 sitt reglemente uppläst från predikstolarna i stadens kyrkor. Det sju år tidigare grundade Sjöassuranskompaniet som drevs med vinstsyfte, ville utöka sin verksamhet till att också omfatta brandförsäkring. Brandkontoret däremot, som skulle drivas utan vinstsyfte, vann den kampen och fick t.o.m. monopol på fastighetsbrandförsäkring inom tullarna.

Men koncessionen var inte bara geografiskt begränsad. Den omfattade sålunda endast allframtidsbrandförsäkring av fastigheter. Först när konkurrenterna Skandia och Svea 1883 gav sig in på allframtidsområdet började Brandkontoret med årsförsäkringar. Och det skulle dröja ända fram till 1955 innan Brandkontoret kunde erbjuda sina kunder en fullständig fastighetsförsäkring som också omfattade vattenskad-, inbrotts-, glas-, maskin- och ansvarighetsförsäkring.

Bland de 37 förslagsställarna till bolaget fanns en kvinna. Men företagets överstyrelse fick benämningen ”Herrar etthundrade män”, 1987 ändrad till ”De etthundrade”, sedan den första kvinnan invalts i kretsen.

Allframtidsförsäkringen löper som en röd tråd genom framställningen. Alltifrån de första försäkrade stenhusen, över bolagets äldsta idag gällande försäkring, täckande Danmarks hus i hörnet av Arsenalsgatan och Jakobstorg och fram till den mångåriga tvisten med Försäkringsinspektionen om försäkringsformens laglighet. Idag utgör dock beståndet av allframtidsförsäkringar endast en mindre del av verksamheten.

Vid en vandring i Gamla Stan påminns man dock ofta om bolaget och dess försäkringar av de vackra brandförsäkringsmärken som än idag pryder åtskilliga portaler – ibland skulpterade. Åtskilliga av dessa återfinns i bild i

boken, vars många illustrationer är väl valda.

Av lättförståeliga skäl innehåller boken också korta skildringar av några av de stockholmska storbränder som inträffat efter 1746. Däribland den förödande branden i Klara 1751, som sånär hade tagit kål på företaget. Vidare branden på Söder 1759; Makalös’ brand 1825 samt Tyska kyrkan och Eldkvarn båda 1878. Från den sistnämnda branden noterar författaren att det bland de fascinerade åskådarna på Järnvägsbron stod en tolvåring vid namn Ragnar Östberg, som senare på brandplatsen skulle uppföra Stockholms stads-hus.

Till skillnad från flertalet företagsmonografier är denna dessbättre kemiskt fri från tabeller och långa namnförteckningar. Författaren har varit långt mer intresserad av det kulturhistoriska stoffet än av rent företags-ekonomiska detaljredovisningar. En enda person, Halvar G.F. Sundberg, presenteras utförligt. Detta på goda grunder. Under sin tid som ”verkställande ledamot” (1961-1969) förvandlade han bolaget i grunden. Hans planer på ett samgående mellan Brandkontoret och Stockholms Stads Brandstodsbolag (grundat 1843) kunde dock inte förverkligas.

På 1970-talet började kampen med Försäkringsinspektionen om allframtidsförsäkringens vara eller icke vara. Först på 1990-talet har inspektionen ändrat sin negativa grundinställning till försäkringsformen ifråga.

Bolagets geografiska verksamhetsområde hade successivt utvidgats och omfattar idag hela Stockholms län. Om detta liksom om utvidgningen till nya verksamhetsgrenar stod striden het mellan ”traditionalister” och ”förnyare”.

1992 överfördes årsförsäkringarna till ett nybildat aktiebolag, Svenska Brand, numera med adress Skeppsbron 4. Moderbolaget, det gamla Brandkontoret, finns dock kvar vid Mynttorget – förhoppningsvis för all framtid.